

УДК 001.817"1960/1980":930.1:338.45(477)"1946/1965"
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-6>

Людмила ХРЯЩЕВСЬКА,
orcid.org/0000-0003-2611-0817
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри історії

*Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв, Україна) ludahryashev30@gmail.com*

ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РАДЯНСЬКИХ НАУКОВЦІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1960-Х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1980-Х РР. ЯК ІСТОРІОГРАФІЧНЕ ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПОВОЄННОЇ ДОБИ (1946–1965 РР.)

Стаття присвячена аналізу особливостей дисертаційних досліджень українських радянських науковців другої половини 1960-х – першої половини 1980-х рр. як сукупності історіографічних джерел вивчення української промисловості повоєнної доби (1946–1965 рр.).

Доведено, що разом з кратним посиленням русифікації, ще більшої залежності Української РСР від імперського центру, для історичної науки досліджуваний період позначився посиленням історичних досліджень тогочасної сучасності. Вивчення тематики промислової відбудови республік СРСР і особливо Української РСР слугувало не лише виконанню суто наукових завдань, але й мало пропагувати силу та міць радянського ладу, перевагу соціалістичного табору над країнами «капіталістичного Заходу». Єдиним, більш-менш не зашореним блоком історіографічних джерел були дисертаційні дослідження, автори яких намагалися показати не лише досягнення, але й прорахунки та упущення по тій чи іншій підтемі з тематики промисловості та робітництва, окреслити «білі плями» та коло актуальних, малодосліджених аспектів.

Встановлено, що весь пласт радянських дисертаційних досліджень можна умовно поділити на п'ять напрямків наукових пошуків: 1) дисертації з конкретно-історичними предметами досліджень у вигляді аналізу повоєнного відновлення галузей української промисловості, кількісних та якісних змін у складі робітництва Української РСР, внеску робітників в прискорення науково-технічного прогресу в промисловості; 2) окреме змалювання промислового розвитку західноукраїнського регіону, щоб разом з об'єктивною складовою аналізу розвитку індустрії, використовувати цю тему для пропаганди радянського ладу, «граючи» на контрасті становища західноукраїнських земель в дорадянський період; 3) показ допомоги промислових робітників радянському АПК, підвищення рівня його механізації та автоматизації (без змалювання перманентної глибинної кризи колгоспного села); 4) дослідження начебто активної участі українського промислового робітництва в суспільно-політичному житті республіки, організації та управлінні виробництвом; 5) традиційна як для всієї радянської історіографії історико-партійна складова.

Автор приходить до висновків, що дисертації зазначеного періоду залишаються частиною вітчизняного історіографічного наративу з промислової повоєнної тематики. На їх сторінках містяться важливі історіографічні факти з основних напрямів та векторів конкретно-історичної та історико-партійної тематики. Не дивлячись на політичну заангажованість та необхідність дотримуватись принципу партійності, українські радянські науковці провели в зазначений період колосальну роботу по введенню в науковий обіг величезної кількості періоджерел та виявили коло малодосліджених питань для майбутніх поколінь науковців.

Ключові слова: автореферат, дисертація, історіографія, неосталінізм, підприємство, повоєнна відбудова, промисловість, робітництво, сільське господарство, УРСР.

Liudmyla KHRIASHCHEVSKA,

orcid.org/0000-0003-2611-0817

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of History

V.O. Sukhomlinskyi Educational and Research Pedagogical Institute

of Admiral Makarov National University of Shipbuilding

(Mykolaiv, Ukraine) ludahryashev30@gmail.com

THESES BY UKRAINIAN SOVIET SCHOLARS (LATE 1960S – EARLY 1980S) AS A HISTORIOGRAPHICAL SOURCE FOR THE STUDY OF UKRAINIAN INDUSTRY IN THE POSTWAR PERIOD (1946–1965)

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of theses by Ukrainian Soviet scholars in the late 1960s – early 1980s as a set of historiographical sources for the study of Ukrainian industry in the post-war period (1946–1965).

The research has shown that alongside the intensification of Russification and the increasing dependence of the Ukrainian SSR on the imperial centre, the period under review was also characterised a surge in interest towards historical studies related to the that time. Studies on the industrial reconstruction of Soviet republics – particularly the Ukrainian SSR – were conducted not only to address scholarly issues but also to strengthen the Soviet system and promote the ideological superiority of the socialist camp over the “capitalist West”. Among the available historiographical sources, theses stood out as the most relatively unbiased bodies of work. Many authors attempted to highlight not only accomplishments but also shortcomings and gaps within various subtopics related to industry and working class, identifying “blind spots” and a range of relevant yet understudied issues.

It has been established that the body of Soviet theses on this topic may be categorised into five principal areas of scholarly inquiry: 1) focusing on specific historical processes, such as the post-war reconstruction of Ukrainian industry, quantitative and qualitative shifts in the composition of the Ukrainian SSR’s workforce, and the contribution of industrial workers to the advancement of scientific and technological progress; 2) giving a separate description of the industrial development of the western Ukraine, in order to use this topic for the propaganda of the Soviet system, “playing” on the contrast of the situation in the western Ukrainian lands in the pre-Soviet period, together with the objective component of the analysis of industrial development; 3) highlighting the support of industrial workers for the Soviet agro-industrial complex, particularly in terms of increased mechanisation and automation (omitting any reference to the ongoing systemic crisis in the collective farm sector); 4) portraying the alleged active participation of Ukrainian industrial workers in the socio-political life of the republic, including their roles in production management and organisational structures; and 5) having the historical-party component, traditional for all Soviet historiography.

The author concludes that dissertations written during this period constitute a significant component of the national historiographical discourse on post-war industrial developments. These works contain valuable historiographical evidence concerning the principal directions and thematic vectors of both specific historical and party-political topics. Despite evident political bias and the imperative to conform to the principle of partisanship, Ukrainian Soviet scholars made a substantial contribution by incorporating a considerable volume of primary sources into academic circulation. Moreover, they identified several underexplored issues, thereby laying a foundation for future scholarly inquiry.

Key words: extended abstract, thesis, historiography, neo-Stalinism, enterprise, post-war reconstruction, industry, working class, agriculture, Ukrainian SSR.

Постановка проблеми. В другій половині 1960-х рр. радянські історики разом з усім суспільством вступили у відносно нову епоху – добу неосталінізму, «брежнєвського застою» та зіштовхнулись з новим наступом центру радянської імперії на неросійські республіки. Ілюзії хрущовської доби, сподівання на демократизацію та лібералізацію суспільно-політичного життя остаточно розвіялись вже на початку 1960-х рр., коли М. Хрущов почав вибудовувати власний культ особистості. Однак відсторонення його від влади та зосередження останньої в руках Л. Брежнєва в рази погіршили дану ситуацію. «Консервація» усталених порядків, посилення впливу партійної та бюрократичної номенклатури, закріплення у черговій Конституції «...керівної та спрямову-

ючої ролі КПРС...» – все це слугувало тому, що майбутні науковці назовуть дане двадцятиріччя добою «неосталінізму», маючи на увазі вибудовування нового культури особи, «вождя» та «батька» усіх радянських народів. Історична наука зазначеного періоду остаточно була імплементована в партійно-державний апарат. Втім науковці все одно намагалися навіть за умов чітко визначених рамок та наперед встановлених «результатів», до яких вони мали б прийти на сторінках своїх праць досліджувати знакові, актуальні проблеми в першу чергу тодішнього для них сьогодення. Тематика української повоєнної промисловості була одним із таких векторів наукових пошуків.

Аналіз досліджень. Серед робіт, в яких вже частково досліджено дану проблему, слід виді-

лити роботи Н. Лаас (Лаас, 2009), Ю. Лаєвської (Лаєвська, 2008) Д. Нефьодова (Нефьодов, 2018).

Метою статті є аналіз особливостей дисертаційних досліджень українських радянських науковців другої половини 1960-х – першої половини 1980-х рр. як сукупності історіографічних джерел вивчення української промисловості повоєнної доби (1946–1965 рр.).

Виклад основного матеріалу. Разом з кратним посиленням русифікації, ще більшої залежності Української РСР від імперського центру, для історичної науки досліджуваний період позначився посиленням історичних досліджень тогочасної сучасності. Вивчення тематики промислової відбудови республік СРСР і особливо Української РСР слугувало не лише виконанню суто наукових завдань, але й мало пропагувати силу та міць радянського ладу, перевагу соціалістичного табору над країнами «капіталістичного Заходу». Враховуючи даний, вкрай заангажований та суб'єктивний підхід, промислова проблематика вивчалась українськими радянськими науковцями вкрай однобічно, з ігноруванням «незручних» фактів та першоджерел, які вибивались з канви офіційної пропаганди. Єдиним, більш-менш не зашореним блоком історіографічних джерел були дисертаційні дослідження, автори яких намагалися показати не лише досягнення, але й прорахунки та упущення по тій чи іншій підтемі з тематики промисловості та робітництва, окреслити «білі плями» та коло актуальних, малодосліджених аспектів. Хоча й все одно не варто мати ілюзій: як мінімум до середини 1980-х рр. радянська історична наука цілком підпорядковувалась партійно-номенклатурному апарату і виступала в якості ідеологічної підтримки існуючого ладу. Втім все одно вивчення величезного пласту історичних фактів, які містяться на сторінках українських радянських дисертацій зазначеного періоду залишають їх важливих історіографічним джерельним наративом.

Весь пласт радянських дисертаційних досліджень можна умовно поділити на п'ять напрямків наукових пошуків: 1) дисертації з конкретно-історичними предметами досліджень у вигляді аналізу повоєнного відновлення галузей української промисловості, кількісних та якісних змін у складі робітництва Української РСР, внеску робітників в прискорення науково-технічного прогресу в промисловості (Андрєєв, 1967; Кудлай, 1967; Черних, 1971; Романцов, 1972; Шелест, 1973; Шепета, 1974; Смирнов, 1982; Плющ, 1983); 2) окреме змалювання промислового розвитку західноукраїнського регіону, щоб разом з об'єктивною складо-

вою аналізу розвитку індустрії, використовувати цю тему для пропаганди радянського ладу, «граючи» на контрасті становища західноукраїнських земель в дорадянський період (Ковальчак, 1967; Арсент'єв, 1974); 3) показ допомоги промислових робітників радянському АПК, підвищення рівня його механізації та автоматизації (без змалювання перманентної глибинної кризи колгоспного села) (Ковалевський, 1971; Малько, 1974; Васильєв, 1984); 4) дослідження начебто активної участі українського промислового робітництва в суспільно-політичному житті республіки, організації та управлінні виробництвом (Божок, 1970; Кондрацький, 1975; Городяненко, 1976; Горелик, 1978; Бачинський, 1981); 5) традиційна як для всієї радянської історіографії історико-партійна складова (Добров, 1973; Шевчук, 1974; Глогусь, 1975; Головань, 1984; Дем'янов, 1984; Уманець, 1984; Лихолат, 1984).

Дослідник О. Кудлай, окрім традиційного для радянської історіографії насичення своєї роботи позитивним фактажем, акцентовано відмітив такі недоліки у розвитку промисловості Української РСР в перші повоєнні п'ятирічки, як невиконання цілим рядом найважливіших галузей важкої та легкої промисловості навіть довоєнного рівня виробництва (чавун, сталь, кам'яне вугілля, кокс), значне відставання в порівнянні з довоєнним рівнем продуктивності праці, відзначив недоліки у використанні нових машин та устаткування (Кудлай, 1967: 20).

Дослідницею Є. Черних велика увага приділена питанням підготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів безпосередньо на металургійних підприємствах Української РСР. Науковець довела, що підготовка та підвищення кваліфікації робітників в досліджуваний період набули якісно нового характеру. Навчання робітників на підприємствах не обмежувалося програмою технічного, а включало елементи інженерно-технічних знань. Підготовка робочих кадрів з виробництва проводилася переважно шляхом індивідуально-бригадного навчання. Автор детально аналізує різні форми підвищення кваліфікації робітників, які застосовувалися у досліджуваний період. Важливе значення мала така форма підвищення кваліфікації, як виробничо-технічні курси, де робітники отримували не лише спеціальні, а й загальнотехнічні знання. За підрахунками дисертантки, лише у 1965 р. виробничо-технічні курси закінчило близько 12 тисяч робітників провідних професій металургійних підприємств УРСР. А лише в роки семирічки на курсах цільового призначення пройшло навчання не менше третини металургів, а на

підприємствах, які в ці роки набагато збільшили виробничі потужності, на курсах цільового призначення вивчили нову техніку близько половини чисельного складу робітників, що дозволяло своєчасно застосовувати нові технології та обладнання та збільшити випуск продукції (Черних, 1971: 10).

Досліджуючи внесок українського робітництва у пришвидшення науково-технічного прогресу в промисловості, дисертант М. Плющ розглянув участь робітників у здійсненні глибинних змін в техніці та технологіях промислового виробництва. Історик виявив та прослідкував закономірності посилення робітництва у базових галузях важкої індустрії, які мали вирішальне значення в технологічному переозброєнні всієї промисловості Української РСР. Дослідник висвітлив участь українських робітників у створенні та впровадженні у виробництво нових машин та механізмів, приладів та засобів комплексної механізації та автоматизації виробництва, модернізації обладнання (Плющ, 1983: 9).

Оцінюючи допомогу промислових робітників українському колгоспному селу, дослідник В. Васильєв встановив, що в перші повоєнні роки найважливіше значення для відродження сільського господарства України мало поновлення роботи машинно-тракторних станцій, які були основною формою виробничо-технічного обслуговування колгоспів. Здійснюючи шефство

над МТС, колективи промислових підприємств України провели великий обсяг будівельних робіт, ремонтували сільськогосподарську техніку та обладнання, передали в майстерні МТС значну кількість верстатів, інструментів, запасних частин, матеріалів. Великого значення мала допомога в електрифікації сільського господарства, розвитку окремих галузей, у тому числі зернового виробництва, овочівництва, тваринництва (Васильєв, 1984: 111).

Висновки. Таким чином, можна підвести підсумок аналізу особливостей дисертаційних досліджень українських радянських науковців другої половини 1960-х – першої половини 1980-х рр. як сукупності історіографічних джерел вивчення української промисловості повоєнної доби (1946–1965 рр.). Дисертації зазначеного періоду залишаються частиною вітчизняного історіографічного наративу з промислової повоєнної тематики. На їх сторінках містяться важливі історіографічні факти з основних напрямів та векторів конкретно-історичної та історико-партійної тематики. Не дивлячись на політичну заангажованість та необхідність дотримуватись принципу партійності, українські радянські науковці провели в зазначений період колосальну роботу по введенню в науковий обіг величезної кількості першоджерел та виявили коло малодосліджених питань для майбутніх поколінь науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев А. Н. Повышение культурно-технического уровня советских рабочих на современном этапе коммунистического строительства (На материалах промышленных предприятий западных областей Украины): автореф. дис. ... канд. экон. наук: 07.00.02. Львов, 1967. 21 с.
2. Арсентьев Н. В. Развитие социалистической промышленности западных областей Украинской ССР (1946–1960 гг.): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. Кишинев, 1974. 35 с.
3. Бачинский В. М. КПСС в борьбе за повышение благосостояния рабочего класса: (На материалах Украины. 1959–1966 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.01. К., 1981. 46 с.
4. Божок И. Г. Участие рабочего класса Украинской ССР в общественно-политической жизни республики (1946–1950 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. К., 1970. 20 с.
5. Васильев В. В. Помощь рабочего класса колхозному крестьянству в подъёме сельского хозяйства. 1945 – конец 50-х гг. (На материалах Украинской ССР): дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Симферополь, 1984. 247 с.
6. Глогусь Я. С. Комуністична партія України в боротьбі за виконання п'ятирічки у галузі економіки (1951–1955 рр.): дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Львов, 1975. 212 с.
7. Головань Н. Д. Деятельность Компартии Украины по повышению трудовой активности рабочей молодёжи (1951–1958 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.01. Х., 1984. 35 с.
8. Горелик А. Я. Роль революционных и трудовых традиций в повышении общественно-политической активности рабочего класса (1959–1970 гг.). (На материалах Украинской ССР): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Днепропетровск, 1978. 26 с.
9. Городяненко В. Г. Рост социальной активности рабочей молодёжи Украинской ССР в 1961–1970 гг.: автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Днепропетровск, 1976. 22 с.
10. Демьянов Г. С. Деятельность КПСС по повышению ведущей роли рабочего класса в социально-экономическом развитии советского общества в условиях зрелого социализма: дис. ... доктора ист. наук: 07.00.01. К., 1984. 458 с.
11. Добров П. В. Деятельность КП Украины по подготовке и воспитанию кадров рабочего класса в годы четвёртой пятилетки (1946–1950 гг.). (На материалах Донецкой и Луганской областей): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.01. Донецк, 1973. 19 с.
12. Ковалевский Б. П. Дальнейшее укрепление союза рабочего класса и колхозного крестьянства в период коммунистического строительства 1959–1970 гг. (На материалах Украинской ССР): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.02. К., 1971. 69 с.

13. Ковальчук Г. И. Социалистическая индустриализация западных областей Украины (1939–1958 гг.): автореф. дис. ... доктора эконом. наук. К., 1967. 39 с.
14. Кондрацкий А. А. Роль рабочего класса в общественно-политической жизни 1959–1970 гг. (На материалах Украинской ССР): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. К., 1975. 29 с.
15. Кудлай А. С. Рабочий класс Украины в борьбе за восстановление и развитие промышленности в послевоенный период (1945–1955 гг.): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. Львов, 1967. 36 с.
16. Лаас Н. О. Проблеми соціальної історії України другої половини 40-х – середини 60-х рр. ХХ ст. в англомовній історіографії: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. К., 2009. 245 с.
17. Ласевська Ю. В. Перетворення в економіці України в 1953–1964 рр.: історіографія проблеми: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Донецьк, 2008. 218 с.
18. Лихолат А. В. Партийное руководство научно-техническим прогрессом в промышленности УССР в условиях развитого социализма: дис. ... доктора ист. наук: 07.00.01. К., 1984. 448 с.
19. Малько О. А. Вклад рабочего класса Украинской ССР в укрепление материально-технической базы сельского хозяйства (1959–1970 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. К., 1974. 33 с.
20. Нефьодов Д. В. Робітництво УРСР повоєнного двадцятиріччя (1946–1965 рр.) в історіографії: монографія. Миколаїв: Ліон, 2018. 404 с.
21. Плющ Н. Р. Вклад рабочего класса Украинской ССР в ускорение научно-технического прогресса в промышленности (50–70-е годы): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. К., 1983. 46 с.
22. Романцов В. Е. Изменения в численности и составе рабочего класса Украинской ССР (1946–1970 гг.): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. Х., 1972. 80 с.
23. Смирнов Е. П. Количественные и качественные изменения в составе рабочих – строителей Украинской ССР (1959–1970 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. К., 1982. 24 с.
24. Уманец А. Н. Идеино-воспитательная работа партийных организаций на промышленных предприятиях Украины (1956–1961 гг.): дис. ... кандидата ист. наук: 07.00.01. К., 1984. 229 с.
25. Черных Е. В. Подъём культурно-технического уровня рабочих металлургической промышленности Украинской ССР в 1959–1965 гг.: автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Днепропетровск, 1971. 22 с.
26. Шевчук В. П. Деятельность Коммунистической партии по развитию творческой активности рабочего класса в условиях строительства коммунизма (Из опыта парторганизаций Украины, 1959–1970): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. К., 1974. 52 с.
27. Шелест Д. С. Количественные и качественные изменения в составе рабочего класса Украинской ССР в период коммунистического строительства (1959–1970 гг.): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. К., 1973. 52 с.
28. Шепета М. Т. Рост творческой активности рабочего класса Украинской ССР на завершающем этапе строительства социализма (1951–1958 гг.): автореф. дис. ... доктора ист. наук: 07.00.02. К., 1974. 68 с.

REFERENCES

1. Andreev A. N. (1967) Povyshenie kulturno-tehnicheskogo urovnya sovetskih rabochih na sovremennom etape kommunistskogo stroitelstva (Na materialah promyshlennyh predpriyatij zapadnyh oblastej Ukrainy) [Improving the cultural and technical level of Soviet workers at the present stage of communist construction (Based on materials from industrial enterprises in the western regions of Ukraine)]: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk: 07.00.02. Lvov. 21 s. [in Russian].
2. Arsentev N. V. (1974). Razvitie socialisticheskoy promyshlennosti zapadnyh oblastej Ukrainskoj SSR (1946–1960 gg.) [The Development of Socialist Industry in the Western Regions of the Ukrainian SSR (1946–1960)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Kishinev. 35 s. [in Russian].
3. Bachinskij V. M. (1981). KPSS v borbe za povyshenie blagosostoyaniya rabocheho klassa: (Na materialah Ukrainy. 1959–1966 gg.) [The CPSU in the struggle to improve the welfare of the working class: (Based on materials from Ukraine. 1959–1966)]: avtoref. dis. ... d-ra ist. nauk: 07.00.01 Kiev. 46 s. [in Russian].
4. Bozhok I. G. (1970). Uchastie rabocheho klassa Ukrainskoj SSR v obshestvenno-politicheskoy zhizni respubliki (1946–1950 gg.) [Participation of the working class of the Ukrainian SSR in the socio-political life of the republic (1946–1950)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk : 07.00.02. Kiev. 20 s. [in Russian].
5. Vasilev V. V. (1984). Pomosh rabocheho klassa kolhoznomu krestyanstvu v podyome selskogo hozyajstva. 1945 – konec 50-h gg. (Na materialah Ukrainskoj SSR) [The working class's assistance to collective farmers in the revival of agriculture. 1945–late 1950s (Based on materials from the Ukrainian SSR)]: dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Simferopol. 247 s. [in Russian].
6. Hlohus Ya. S. (1975). Komunistychna partiia Ukrainy v borotbi za vykonannya piytyrichky u haluzi ekonomiky (1951–1955 rr.) [The Communist Party of Ukraine in the struggle to fulfill the five-year plan in the economic sphere (1951–1955)]: dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Lviv. 212 s. [in Ukrainian].
7. Golovan N. D. (1984). Deyatelnost Kompartii Ukrainy po povysheniyu trudovoj aktivnosti rabochej molodyozhi (1951–1958 gg.) [Activities of the Communist Party of Ukraine to increase the labor activity of young workers (1951–1958)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Kharkov. 35 s. [in Russian].
8. Gorelik A. Ya. (1978). Rol revolyucionnyh i trudovyh tradicij v povyshenii obshestvenno-politicheskoy aktivnosti rabocheho klassa (1959–1970 gg.). (Na materialah Ukrainskoj SSR) [The role of revolutionary and labor traditions in increasing the socio-political activity of the working class (1959–1970). (Based on materials from the Ukrainian SSR)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Dnepropetrovsk. 26 s. [in Russian].
9. Gorodyanenko V. G. (1976). Rost socialnoj aktivnosti rabochej molodyozhi Ukrainskoj SSR v 1961–1970 gg. [The growth of social activity among young workers in the Ukrainian SSR in 1961–1970]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Dnepropetrovsk. 22 s. [in Russian].

10. Demyanov G. S. (1984). Deyatelnost KPSS po povysheniyu vedushej roli rabocheho klassa v socialno-ekonomicheskom razvitiі sovetskogo obshestva v usloviyah zrelogo socializma [The CPSU's activities to enhance the leading role of the working class in the socio-economic development of Soviet society under mature socialism]: dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.01. Kiev. 458 s. [in Russian].
11. Dobrov P. V. (1973). Deyatelnost KP Ukrainy po podgotovke i vospitaniyu kadrov rabocheho klassa v gody chetyvortoj pyatiletki (1946–1950 gg.). (Na materialah Doneckoj i Luganskoj oblastej) [The activities of the Communist Party of Ukraine in training and educating the working class during the fourth five-year plan (1946–1950). (Based on materials from the Donetsk and Luhansk regions)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Doneck. 19 s. [in Russian].
12. Kovalevskij B. P. (1971). Dalnejshee ukreplenie soyuza rabocheho klassa i kolhoznogo krestyanstva v period kommunisticheskogo stroitelstva 1959–1970 gg. (Na materialah Ukrainskoj SSR) [Further strengthening of the alliance between the working class and collective farmers during the period of communist construction from 1959 to 1970 (based on materials from the Ukrainian SSR)]: avtoref. dis. ... d-ra ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 69 s. [in Russian].
13. Kovalchak G. I. (1967). Socialisticheskaya industrializaciya zapadnyh oblastej Ukrainy (1939–1958 gg.) [Socialist industrialization of the western regions of Ukraine (1939–1958)]: avtoref. dis. ... doktora ekonom. nauk. Kiev. 39 s. [in Russian].
14. Kondrackij A. A. (1975). Rol rabocheho klassa v obshestvenno-politicheskoj zhizni 1959–1970 gg. (Na materialah Ukrainskoj SSR) [The role of the working class in social and political life in 1959–1970 (based on materials from the Ukrainian SSR)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 29 s. [in Russian].
15. Kudlaj A. S. (1967). Rabochij klass Ukrainy v borbe za vosstanovlenie i razvitie promyshlennosti v poslevoennyj period (1945–1955 gg.) [The working class of Ukraine in the struggle for the restoration and development of industry in the post-war period (1945–1955)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Lvov. 36 s. [in Russian].
16. Laas N. O. (2009) Problemy sotsialnoi istorii Ukrainy druhoi polovyny 40-kh – seredyny 60-kh rr. XX st. v anhlo-movnij istoriografii [Problems of social history of Ukraine in the second half of the 1940s – mid-1960s in English-language historiography]: dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.06. Kyiv. 245 s. [in Ukrainian].
17. Laievska Yu. V. (2008). Peretvorennia v ekonomitsi Ukrainy v 1953–1964 rr.: istoriografia problemy [Transformations in the Ukrainian economy in 1953–1964: historiography of the problem]: dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.06. Donetsk. 218 s. [in Ukrainian].
18. Liholat A. V. (1984). Partijnoe rukovodstvo nauchno-tehnicheskim progressom v promyshlennosti USSR v usloviyah razvitogo socializma [Party leadership of scientific and technological progress in industry in the Ukrainian SSR under developed socialism]: dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.01. Kiev. 448 s. [in Russian].
19. Malko O. A. (1974). Vklad rabocheho klassa Ukrainskoj SSR v ukreplenie materialno-tehnicheskoi bazy selskogo hozyajstva (1959–1970 gg.) [The contribution of the working class of the Ukrainian SSR to strengthening the material and technical base of agriculture (1959–1970)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 33 s. [in Russian].
20. Nefodov D. V. (2018). Robitnytstvo URSR poviennoho dvadtsiatyrichchia (1946–1965 rr.) v istoriografii [The working class of the Ukrainian SSR in the post-war twenty years (1946–1965) in historiography]. Mykolaiv : Ilion. 404 s. [in Ukrainian].
21. Plyush N. R. (1983). Vklad rabocheho klassa Ukrainskoj SSR v uskorenne nauchno-tehnicheskogo progressa v promyshlennosti (50–70-e gody) [The contribution of the working class of the Ukrainian SSR to the acceleration of scientific and technological progress in industry (1950s–1970s)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 46 s. [in Russian].
22. Romancov V. E. (1972). Izmeneniya v chislennosti i sostave rabocheho klassa Ukrainskoj SSR (1946–1970 gg.) [Changes in the size and composition of the working class in the Ukrainian SSR (1946–1970)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Kharkov. 80 s. [in Russian].
23. Smirnov E. P. (1982). Kolichestvennye i kachestvennye izmeneniya v sostave rabochih – stroitelej Ukrainskoj SSR (1959–1970 gg.) [Quantitative and qualitative changes in the composition of workers – builders in the Ukrainian SSR (1959–1970)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 24 s. [in Russian].
24. Umanec A. N. (1984). Idejno-vospitatelnaya rabota partijnyh organizacij na promyshlennyh predpriyatiyah Ukrainy (1956–1961 gg.) [Ideological and educational work of party organizations at industrial enterprises in Ukraine (1956–1961)]: dis. ... kandidata ist. nauk: 07.00.01. Kiev. 229 s. [in Russian].
25. Chernyh E. V. (1971). Podyom kulturno-tehnicheskogo urovnya rabochih metallurgicheskoi promyshlennosti Ukrainskoj SSR v 1959–1965 gg. [The rise in the cultural and technical level of workers in the metallurgical industry of the Ukrainian SSR in 1959–1965]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02. Dnepropetrovsk. 22 s. [in Russian].
26. Shevchuk V. P. (1974). Deyatelnost Kommunisticheskoi partii po razvitiyu tvorcheskoj aktivnosti rabocheho klassa v usloviyah stroitelstva kommunizma (Iz opyta partorganizacij Ukrainy, 1959–1970) [The Communist Party's activities to develop the creative activity of the working class in the context of building communism (From the experience of party organizations in Ukraine, 1959–1970)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 52 s. [in Russian].
27. Shelest D. S. (1973). Kolichestvennye i kachestvennye izmeneniya v sostave rabocheho klassa Ukrainskoj SSR v period kommunisticheskogo stroitelstva (1959–1970 gg.) [Quantitative and qualitative changes in the composition of the working class of the Ukrainian SSR during the period of communist construction (1959–1970)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 52 s. [in Russian].
28. Shepeta M. T. (1974). Rost tvorcheskoj aktivnosti rabocheho klassa Ukrainskoj SSR na zavershayushem etape stroitelstva socializma (1951–1958 gg.) [The growth of creative activity among the working class of the Ukrainian SSR during the final stage of socialist construction (1951–1958)]: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.02. Kiev. 68 s. [in Russian].